

ฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอ

อำเภอเป็นสถาบันการปกครอง ชั้นมูลฐานของประเทศไทยมาเป็นเวลานานกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว เป็นหน่วยการปกครองที่มีการปฏิบัติราชการของประเทศอันเป็นที่มาของทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องกับโดยตรง อีกทั้งยังเป็นหน่วยงานที่จะต้องรับนโยบาย โครงการ ตลอดจนบริการของรัฐบาลเพื่อนำไปถึงประชาชนโดยตรง¹ อำเภอเป็นหน่วยราชการที่มีอยู่ทั่วประเทศ ไม่มีพื้นที่แห่งใดที่จะอยู่นอกเขตการปกครองของอำเภอ แม้แต่พื้นที่ ที่ได้จัดตั้งองค์การปกครอง หน้่อื่น ๆ ขึ้นแล้ว ก็ยังอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอหนึ่งอำเภอใดเสมอ

ด้วยเหตุนี้ การบริหารราชการของอำเภอจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะการบริหารงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามกฎหมายหรือเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลก็ตาม จะบังเกิดผลดีต่อประชาชนและประเทศชาติมากน้อยเพียงใดหรือไม่นั้น ย่อมมีความเกี่ยวพันกับการบริหารราชการของอำเภออยู่ด้วยเป็นอย่างมาก

ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งจัดระเบียบบริหารราชการออกเป็นจังหวัดและอำเภอ ได้กำหนดให้นายอำเภอซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานราชการของอำเภอ รวมทั้งเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาบรรดาข้าราชการในอำเภอ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในส่วนกลางส่งมาประจำให้ปฏิบัติ

¹ บุญธรรม ทองสังข์. "การบริหารราชการของอำเภอในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2500), หน้า 3.

ค่านั้น ทำให้นายอำเภอเป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลสำคัญและมีฐานะสูง
 ในทางสังคม¹ ก็จะได้เห็นได้ว่า ไม่ว่าใครจะมีงานอะไร ที่ไหน นายอำเภอจะได้รับเชิญ
 ไปเป็นเกียรติยศอยู่เสมอ ฐานะความเป็นผู้นำตามสภาพสังคมของนายอำเภอจึงปรากฏให้เห็น
 ได้เด่นชัด และมักเป็นที่ยอมรับจากประชาชนในท้องถิ่นโดยทั่วไป ดังนั้น จึงควรพิจารณา
 ถึงฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอในรายละเอียดเพื่อที่จะได้ทราบถึงอำนาจหน้าที่
 ตลอดจนความรับผิดชอบต่าง ๆ ของนายอำเภอว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด หรือไม่ ทั้งนี้จะได้
 นำไปวิเคราะห์ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ของตัวนายอำเภอเองในฐานะเป็นผู้นำสูงสุดในการบริหาร
 งานอำเภอ ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของนายอำเภอในการใช้ภาวะผู้นำของตนเป็นเครื่องมือ
 ที่สำคัญเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของข้าราชการ ส่วนอำเภอเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
 รวดเร็ว และมีการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเป้าหมายของทางราชการ
 ที่ได้วางไว้ทุกประการ

ฐานะความเป็นผู้นำของ นายอำเภอโดยอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบตามตัวบทกฎหมาย

กฎหมายที่เป็นหลักในการกำหนดฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอ ได้แก่ ประกาศ
 ของคณะปฏิวัติฉบับที่ 218 ซึ่งยกเลิกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินทุกฉบับกำหนด
 อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอไว้ ทั้งนี้ คือ²

1. บริหารราชการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ ถ้ากฎหมาย
 ใดมิได้บัญญัติไว้ว่าการปฏิบัติตามกฎหมายนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ ให้เป็นหน้าที่ของ
 นายอำเภอที่จะต้องรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นด้วย

¹ อูษา ชัชวาลย์. "ปัจจัยที่มีอิทธิพลสนับสนุนให้นายอำเภอได้รับความสำเร็จ
 ในการปฏิบัติหน้าที่", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 31.

² ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218, ข้อ 60 อนุ 1 - 4.

2. บริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมายหรือ ตามที่นายกรัฐมนตรีสั่งการในฐานะหัวหน้ารัฐบาล

3. บริหารราชการตามคำแนะนำและคำสั่งแจ่มแจ้งของผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจการอื่นซึ่งคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม และผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย ในเมื่อไม่ขัดคอกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของกระทรวง ทบวง กรม หรือมติของคณะรัฐมนตรีหรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี

4. ควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในอำเภอตามกฎหมาย

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่นานอำเภอจะพึงปฏิบัติ หรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมีได้กำหนดในเรื่อง การมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น จะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือ ให้หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอคนใดคนหนึ่งทำการแทนในนามของนายอำเภอก็ได้

นอกเหนือไปจากอำนาจหน้าที่ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 แล้ว นายอำเภอยังมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ดังนี้ คือ

1. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 112 พ.ศ. 2515 กำหนดให้นายอำเภอรับโอนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวกับราชการของกรมการอำเภอตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 นายอำเภอจึงมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้ คือ ¹

- 1) การปกครองท้องที่
- 2) การป้องกันอันตรายของราษฎร และรักษาความสงบในท้องที่
- 3) การที่เกี่ยวกับความแพ่งและความอาญา
- 4) การป้องกันโรคภัย
- 5) บำรุงการทำนา ค้าขาย ป่าไม้ และทางไปมาต่อกัน
- 6) บำรุงการศึกษา

¹

"พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457", ราชกิจจานุเบกษา 31

(4 กรกฎาคม 2457) มาตรา 83 - 132.

7) การเก็บภาษีอากร

8) หน้าที่เบ็ดเสร็จ

2. การบริหารราชการส่วนตำบล ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 พ.ศ. 2515 กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของนายอำเภอไว้ดังต่อไปนี้ คือ¹

- 1) คัดเลือกที่ปรึกษาสภาตำบลและเลขานุการสภาตำบล แล้วรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อพิจารณา แต่งตั้ง
- 2) ประชุมราษฎร เลือกกรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิ
- 3) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสภาตำบล
- 4) ควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ระงับการดำเนินการใดซึ่งเห็นว่าเป็นผลเสียหายแก่ท้องถิ่นหรือทางราชการ
- 5) รับผิดชอบดำเนินงานแทนสภาตำบล ในเมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุบสภาตำบล ในระหว่างรอการเลือกตั้งและแต่งตั้ง

3. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของนายอำเภอไว้ ดังนี้²

- 1) ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดควบคุมเทศบาลตำบลในเขตอำเภอ
- 2) ชี้แจง แนะนำ คัดเลือก ตรวจสอบกิจการ เรียงรายงาน เอกสาร สถิติ และตัวบุคคลมาชี้แจงหรือสอบสวน ในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่
- 3) สั่งเพิกถอนหรือระงับการปฏิบัติการของ คณะเทศมนตรี เทศมนตรี และรายงานกระทรวงมหาดไทยทราบภายใน 15 วัน เพื่อวินิจฉัยสั่งการ ในกรณีที่การปฏิบัติการณ์อาจเสียหายต่อเทศบาลหรือราชการ และได้แนะนำเทศมนตรีแล้ว แต่ยังคงฝ่าฝืนปฏิบัติ

¹ "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 พ.ศ. 2515," ราชกิจจานุเบกษา 59 (13 ธันวาคม 2515) ข้อ 6, 7, 14, 18.

² "พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496," ราชกิจจานุเบกษา 70 (17 กุมภาพันธ์ 2496) มาตรา 34, 36, 71 และมาตรา 72.

4) เรียกประชุมลับ ว่าควรจะให้กระทรวงมหาดไทยพิจารณาหรือไม่
ในกรณีสมาชิกไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ร้องเรียนว่า คณะเทศมนตรี หรือเทศมนตรี ผู้ใดปฏิบัติกา
รฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน ละเลยไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติกา
รในทางไม่ชอบ หรือมีความประพฤติอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่ มติที่
ประชุมมีอย่างใด ให้นายอำเภอปฏิบัติไปตามนั้น

5) รับร่างเทศบัญญัติของเทศบาลตำบล ส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดอนุมัติ
ภายใน 30 วัน

4. พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511
กำหนดให้นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ คือ¹

- 1) เป็นประธานกรรมการ สุขาภิบาล โดยตำแหน่ง
- 2) เป็นประธานเลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาล ผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้าน
ตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งราษฎรในเขตสุขาภิบาลนั้น เลือกตั้งขึ้น 4 คน
- 3) ดำเนินการประชุมของ คณะกรรมการ สุขาภิบาล ให้เป็นไปตามระเบียบ
ข้อบังคับการประชุม
- 4) บริหารกิจการของ สุขาภิบาล ตามพระราชบัญญัติสุขาภิบาลกำหนดไว้ในรูป
ของ คณะกรรมการ สุขาภิบาล

5. พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสภาจังหวัด พ.ศ. 2482 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4)
พ.ศ. 2517 กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของนายอำเภอไว้ ดังนี้²

¹ "พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511,"
ราชกิจจานุเบกษา, 85 (21 พฤษภาคม 2511) มาตรา 7, 8 และมาตรา 11 - 24.

² "พระราชบัญญัติเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด พ.ศ. 2482 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่
4) พ.ศ. 2517" ราชกิจจานุเบกษา 91 (17 ธันวาคม 2517) มาตรา 23, 26, 28,
32, 34, 50 และมาตรา 54.

- 1) รักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความสะดวกในการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด
- 2) รับสมัครบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วน เข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดในเขตอำเภอ
- 3) กำหนดหน่วยลงคะแนนและที่ตั้งคะแนน
- 4) ตั้งกรรมการตรวจคะแนน (แห่งละ 3 คน) กรรมการสำรวจ (ไม่เกิน 3 คน) และพนักงานคะแนนตามจำนวนที่เห็นสมควร และมีอำนาจปลดและตั้งบุคคลอื่นแทน
- 5) เตรียมเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับที่ลงคะแนน
- 6) โฆษณาชักชวนให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- 7) อบรมเจ้าหน้าที่ในการเลือกตั้ง
- 8) จัดทำบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
- 9) ทำบัญชีผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- 10) จัดเจ้าหน้าที่ประจำที่ลงคะแนน และเจ้าหน้าที่ตรวจรักษาความสงบ
- 11) รวмыอกคะแนนตามประกาศผลการเลือกตั้ง และรายงานผลการเลือกตั้งทุกหน่วยลงคะแนน
- 12) ประกาศว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้ง
- 13) ออกหนังสือคู่มือให้ผู้ได้รับเลือกตั้ง
- 14) จัดทำทะเบียนสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้ง

6. พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. 2482 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2517 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของนายอำเภอ ดังนี้¹

- 1) แนะนำช่วยเหลือเทศบาลในการรักษาความสงบเรียบร้อย และอำนวยความสะดวกในการเลือกตั้ง

¹ "พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. 2482 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2517", ราชกิจจานุเบกษา 91 (17 กันยายน 2517)

2) อนุมัติตั้งกรรมการตรวจคะแนนประจำหน่วยลงคะแนน (3 คน) กรรมการสำรอง (ไม่เกิน 3 คน) และพนักงานคะแนน (ไม่น้อยกว่า 1 คน) รวมทั้งมีอำนาจถอดถอนและตั้งบุคคลอื่นแทน

3) รักษาทะเบียนสมาชิกสภาเทศบาลที่ได้รับการเลือกตั้ง

4) รายงานกระทรวงมหาดไทย กรณีมีการคัดค้านการเลือกตั้งสำหรับเทศบาลตำบล

7. พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2517 กำหนดให้นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ดังนี้¹

1) ประกาศจำนวนผู้แทนในจังหวัดที่จะพึงมีให้ราษฎรทราบ

2) โฆษณาแจ้งวันเลือกตั้ง และเวลารับสมัครตามประกาศของผู้อำนวยการจังหวัดให้ประชาชนทราบ

3) ประกาศกำหนดที่เลือกตั้ง

4) เตรียมเครื่องประกอบสำหรับที่เลือกตั้งให้พร้อม เช่น คูหาลงคะแนน เครื่องหมายแสดงปริมาตร 30 เมตร

5) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง

6) แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการเลือกตั้ง หน่วยละ 1 คน

7) แต่งตั้งกรรมการตรวจคะแนน หน่วยละ 5 คน เสมียนคะแนน 1 คน

8) จัดเจ้าหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย แห่งละ 1 คน

9) อบรมเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการเลือกตั้ง กรรมการตรวจคะแนน เสมียนคะแนน

10) จัดทำทะเบียนผู้เลือกตั้ง บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

11) ประกาศบัญชีรายชื่อผู้เริ่มมีคุณสมบัติของผู้เลือกตั้งภายในเดือนตุลาคมของทุกปี รับเพิ่มหรือถอนชื่อจากบัญชีตามคำร้อง หรือคำสั่งศาล

1

"พระราชบัญญัติเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2517," ราชกิจจานุเบกษา 91 (6 พฤศจิกายน 2517)

- 12) ประกาศบัญญัติรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หน่วยละ 6 ชุด
- 13) มอบบัตรเลือกตั้งซึ่งประทับตราประจำตำแหน่งเรียบร้อยแล้ว หีบบัตร
เลขหมายประจำตัวผู้สมัคร บัญชีผู้เลือกตั้ง บัญชีผู้สมัคร แบบประกาศผล รายงานแสดงผล
แบบกรอกคะแนนและอุปกรณ์อื่น ๆ ให้คณะกรรมการตรวจคะแนนให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเปิด
การลงคะแนน
- 14) รวบรวมผลการลงคะแนนทุกหน่วยเลือกตั้ง รายงานผู้ว่าราชการจังหวัด
โดยเร็วที่สุด
- 15) เก็บรักษาเอกสารเลือกตั้ง หีบบัตรเลือกตั้งไว้มีกำหนด 1 ปี นับแต่วัน
เลือกตั้ง

8. พระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ พ.ศ. 2517 กำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ
ของนายอำเภอ ดังต่อไปนี้¹

- 1) ให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการควบคุมการเช่าฯ ประจำจังหวัดในส่วน
ที่เกี่ยวกับการเช่าฯ ในเขตท้องที่ของตน
- 2) ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการควบคุมการเช่าฯ ประจำ
ตำบลในเขตท้องที่
- 3) ประสานงานระหว่างคณะกรรมการควบคุมการเช่าฯ ประจำจังหวัด
กับคณะกรรมการควบคุมการเช่าฯ ประจำตำบล และระหว่างคณะกรรมการควบคุมการเช่าฯ
ประจำตำบลในเขตท้องที่

9. การศึกษาประมวล นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในส่วนที่
เกี่ยวกับการศึกษาประมวลตามพระราชบัญญัติ ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 กำหนดอำนาจหน้าที่

¹ "พระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่าฯ พ.ศ. 2517," ราชกิจจานุเบกษา 91
(17 ธันวาคม 2517)

ความรับผิดชอบของนายอำเภอ ดังนี้ ¹

(1) จัดให้มีสถานที่เล่าเรียนให้เพียงพอแก่เด็กในตำบล โดยปรึกษาหารือกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อุปการะการศึกษาในท้องที่

(2) จัดการบำรุงการศึกษาอย่าให้เสื่อมทราม โดยตรวจตรา ปรึกษาคอยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อุปการะการศึกษาในท้องที่

(3) ชี้แจงตักเตือนแก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน บิคามารคา และผู้ปกครอง เด็กให้ส่งบุตรหลานไปเล่าเรียน

2) พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2509 กำหนดให้อำนาจหน้าที่ นายอำเภอใช้ ดังนี้ ²

(1) เป็นพนักงาน เจ้าหน้าที่โดยตำแหน่ง

(2) จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด ตามจำนวนที่เห็นสมควร โดยอนุมัติของผู้ว่าราชการจังหวัด

(3) เป็นผู้จัดการโรงเรียนประชาบาลสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด

(4) เป็นผู้แต่งตั้ง ควบคุมครูโรงเรียนประชาบาลที่ประชาชนจัดตั้ง โดยอนุมัติของผู้ว่าราชการจังหวัด

(5) สั่งยกเว้นเด็กจากการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา หากเด็กนั้นได้รับการศึกษาอยู่ในครอบครัวของตน แต่ต้องส่งตัวเด็กให้ศึกษาธิการอำเภอสอบความรู้ปีละครั้ง

(6) ประกาศให้บิคามารคา ผู้ปกครอง เด็กแจ้งความตามรายการสำรวจเด็กต่อเจ้าพนักงานเพื่อส่งเด็กเข้าโรงเรียนประถมศึกษา

(7) สั่งผ่อนผันเด็กจากการเรียน

(8) สั่งปิดโรงเรียนได้ครั้งหนึ่ง ๆ ไม่เกิน 7 วัน กรณีมีโรคระบาดร้ายแรง หรือเกิดอุทกภัย

¹ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457, มาตรา 124-126.

² "พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2509," ราชกิจจานุเบกษา 83 (16 กันยายน 2509) ส่วนที่ 2

(9) เข้าตรวจสอบความเป็นไปในโรงเรียนประถมศึกษาได้ทุกเมื่อ

10. งานทะเบียนต่าง ๆ นายอำเภอมีภาระรับผิดชอบเกี่ยวกับงานทะเบียนต่าง ๆ จนถือได้ว่า งานทะเบียนเป็นงานประจำวันที่ปฏิบัติอยู่บนอำเภอ และเป็นงานหลัก ปริมาณงานที่เกี่ยวกับงานทะเบียนทุกประเภท น่าถือได้ว่าเป็นครึ่งหนึ่งของงานทั้งหมดที่นายอำเภอปฏิบัติ¹ นายอำเภอจึงมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานทะเบียนโดยพระราชบัญญัติ ดังต่อไปนี้ คือ

1) พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 พ.ศ. 2515 กำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของนายอำเภอ ดังนี้²

(1) เป็นนายทะเบียนอำเภอโดยตำแหน่ง

(2) จัดทำทะเบียนคนเกิด ทะเบียนคนตาย จากสูติบัตรและมรณบัตร ตามแบบและวิธีที่กำหนดในกฎกระทรวง

(3) อนุมัติการขอแก้ไข เปลี่ยนแปลงทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด สูติบัตร มรณบัตร ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทะเบียนราษฎร กรณีผู้ยื่นคำร้องนำเอกสารราชการ มาแสดง

(4) อนุมัติการขอแก้ไข เปลี่ยนแปลงทะเบียนที่ไม่มีเอกสารราชการมาแสดง เมื่อเห็นว่าพยานหลักฐานเป็นที่น่าเชื่อถือได้

(5) อนุมัติการขอแก้ไข เปลี่ยนแปลงรายการในทะเบียน ในส่วนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับสัญชาติ ซึ่งเป็นกรณีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อผิดพลาดเล็กน้อย เช่น เขียนตัวสะกด หรือการันต์เกี่ยวกับชื่อตัว ชื่อรอง หรือชื่อสกุล ผิด เป็นต้น

¹ อูษา ชัชวาลย์, ปัจจัยที่มีอิทธิพลสนับสนุนให้นายอำเภอได้รับความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่, หน้า 18.

² "พระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234," ราชกิจจานุเบกษา 89 (6 พฤศจิกายน 2515)

(6) รับการแจ้งย้ายที่อยู่ปลายทาง โดยทำการติดต่อกับนายทะเบียน
ท้องที่เดิมก่อน

(7) รับการแจ้งย้ายที่อยู่ชั่วคราว กรณีประชาชนประกอบอาชีพ หรือ
ประกอบธุรกิจชั่วคราว

(8) คัด และ รับรองสำเนาทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด ทะเบียน
คนตาย กรณีมีผู้ร้องขอ

(9) สอบสวนหลักฐานในกรณีแก้อสัญชาติในทะเบียนบ้าน ทะเบียนคนเกิด
หรือเอกสารอื่นๆ เกี่ยวกับราษฎร การขอแจ้งเกิดก่อนกำหนดของบุคคลต่างค้ำว เสนอต่อ
กระทรวงมหาดไทย ผ่านคณะกรรมการพิจารณาขอแก้อสัญชาติ และการแจ้งเกิดเกินกำหนด
เวลาของบุคคลต่างค้ำว เพื่อพิจารณาอนุมัติ

(10) สอบสวนการแจ้งเกิดเกินกำหนดของบุตรผู้มีสัญชาติของบิดา มารดา
เป็นไทย และอนุมัติเมื่อมีหลักฐานเป็นที่น่าเชื่อถือได้

(11) สอบสวนเรื่องราวขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน กรณีตกรายชื่อ

(12) จัดทำทะเบียนคนที่มิชื่ออยู่ในทะเบียนนอกเขตเทศบาลในอำเภอ

(13) มีอำนาจเปรียบเทียบ กรณีความผิดตามพระราชบัญญัติการทะเบียน
ราษฎร ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษ มีโทษปรับไม่เกิน 200 บาท

(14) เปลี่ยนชื่อเด็กเกิดใหม่ เมื่อบิดา มารดาประสงค์จะให้เปลี่ยนชื่อใหม่
ภายใน 6 เดือน นับแต่เกิดโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเปลี่ยนชื่อ

2) พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2482 กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของนายอำเภอไว้ ดังนี้¹

(1) เป็นนายทะเบียนรับจดทะเบียนสมรส ออกหนังสือสำคัญการสมรส
และบันทึกการเพิกถอนการสมรสตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาล

¹ "พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2482," ราชกิจจานุเบกษา 56 (30 ตุลาคม 2482)

(2) เป็นนายทะเบียนรับจดทะเบียนหย่า โดยความยินยอมออกใบสำคัญการหย่า และบันทึกการหย่าในทะเบียนสมรสตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาล

(3) เป็นนายทะเบียนรับจดทะเบียนรับรองบุตร ตามคำร้องขอของบิดามารดา หรือคำพิพากษาศาล และบันทึกการเปิดตอนการรับรองบุตรตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

(4) เป็นนายทะเบียนรับจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม โดยความยินยอมหรือโดยคำพิพากษาของศาล

(5) เป็นนายทะเบียนรับจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม โดยคำยินยอมหรือคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

(6) เป็นนายทะเบียน บันทึกแสดงฐานะภริยา สำหรับผู้ที่สมรสก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(7) เป็นนายทะเบียนบันทึกแสดงฐานะครอบครัวสำหรับกรณีคนสัญชาติไทยด้วยกัน หรือคนสัญชาติไทยกับคนต่างด้าวได้ไปทำการใดๆอันเกี่ยวกับฐานะครอบครัวไว้ในต่างประเทศ

3) พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 กำหนดอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของนายอำเภอไว้ ดังนี้ ¹

(1) อนุญาตการขอเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อจริง ของบุคคลสัญชาติไทย และออกหนังสือสำคัญการอนุญาตให้

(2) อนุญาตการขอเปลี่ยนร่วมใช้ชื่อสกุล สำหรับบุคคลสัญชาติไทยและออกหนังสืออนุญาตให้ร่วมใช้ชื่อสกุล

(3) สอบสวนกรณีขอจดทะเบียนชื่อสกุล สำหรับบุคคลสัญชาติไทย ส่งหลักฐานผ่านนายทะเบียนจังหวัด เพื่อขออนุมัตินายทะเบียนกลาง และออกหนังสือสำคัญจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลให้เมื่อนายทะเบียนกลางอนุมัติ

¹ "พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505", ราชกิจจานุเบกษา 79

(4) สอบสวนกรณีบุคคลต่างคำขอเปลี่ยนชื่อตัว ขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลใหม่ ขอเปลี่ยนร่วมใช้ชื่อสกุล เพื่อประกอบการแปลงสัญชาติเป็นไทย โดยคำเนิการ เช่นเดียวกับบุคคลสัญชาติไทย แต่เมื่อได้รับอนุมัติแล้วต้องรองจนกว่าจะได้รับอนุมัติให้แปลงสัญชาติเป็นไทยได้แล้วจึงจะออกหนังสือสำคัญให้

(5) สอบสวนกรณีขอใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตและจดทะเบียนชื่อสกุล ออกหนังสือสำคัญให้เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว

4) พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505 กำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของนายอำเภอ ไว้ ดังนี้ ¹

(1) สํารวจบุคคลที่มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ของปีถัดไป ที่อยู่ในเกณฑ์จะต้องมีบัตร ในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยทํามัธฐีสํารวจส่งสำนักทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชนภายใน 31 ธันวาคม ของทุกปี

(2) ประกาศกำหนดเวลา และสถานที่ให้บุคคลที่อยู่ในเกณฑ์จะต้องมีบัตร ไปยื่นคำขอมมีบัตร ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ หรือสถานที่ที่กำหนดให้

(3) รับคำขอ ตรวจสอบ ถ่ายรูป ฎมาขอทำบัตรประจำตัวประชาชน แล้วรวบรวมคำขอ พิมพ์รูปถ่าย ส่งสำนักทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน

(4) มอบบัตรให้ประชาชน เมื่อได้รับบัตรจากสำนักทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน

5) การจดทะเบียนพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 ตามกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของนายอำเภอในการจัดทำพินัยกรรม รวม 3 แบบ คือ ²

¹ "พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505", ราชกิจจานุเบกษา 79 (31 ธันวาคม 2505)

² "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 บรรพ 6", ราชกิจจานุเบกษา 52 (29 กันยายน 2478) หน้า 1, 320.

(1) พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ซึ่งจะทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือนอกที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอก็ได้

(2) พินัยกรรมแบบเอกสารลับ ทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ

(3) พินัยกรรมทำด้วยวาจา ทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ

6) ทะเบียนมรดก พระราชบัญญัติมรดกอิสลาม พ.ศ. 2490 กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ สรุปได้ ดังนี้ ¹

(1) สอบสวนเรื่องราวการขอจดทะเบียนมรดก เสนอขออนุมัติต่อผู้ว่าราชการจังหวัด

(2) รับเรื่องราวการแต่งตั้ง อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน หรือกรรมการมรดก หรือสถานที่ตั้งมรดก เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อเก็บเป็นทะเบียนหรือแก้ไขทะเบียนแล้วแต่กรณี

7) ทะเบียนศาลเจ้า กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถาน ศาลเจ้า ออกตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นายอำเภอมีหน้าที่ ตรวจตรา อุดหนุน ปกป้องรักษามีให้ผู้ใดรุกล้ำ เบียดเบียนที่วัดหรือกุศลสถานอย่างอื่น ซึ่งเป็นของกลางสำหรับมหาชน โดย ²

(1) ทำทะเบียนศาลเจ้าขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

(2) สอบสวนคุณสมบัติ เพื่อการแต่งตั้งผู้จัดการ ปกครอง ผู้ตรวจตรา สอดส่องศาลเจ้า

(3) ควบคุมการจัดทำบัญชีทรัพย์สิน บัญชีรับจ่ายเงินตลอดจนการเก็บรักษา และนำส่งเงินให้เป็นไปตามระเบียบ

¹ "พระราชบัญญัติมรดกอิสลาม พ.ศ. 2490;" ราชกิจจานุเบกษา 46

(2 กันยายน 2490)

² กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานศาลเจ้า ลงวันที่ 15 มีนาคม 2463 ออกตามความในพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 123.

(4) ควบคุมดูแลผู้จัดการปกครอง ผู้ตรวจตราสอดส่องให้ปฏิบัติงาน
ให้เรียบร้อย

8) ทะเบียนเกาะ นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการ
ควบคุม ดูแลเกาะ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติบนเกาะ และควบคุมการปฏิบัติตามพระราช
บัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2478
โดยการห้ามจับจอง การทำไร่นา และจัดทำทะเบียนเก็บรักษาไว้¹

9) ทะเบียนนิติกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2478 พระราช
บัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ได้กำหนด
อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของนายอำเภอในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรม
ต่างๆ ไว้ดังนี้

(1) การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน ที่ไม่มีโฉนดหรือตราจอง ซึ่งเป็นเรื่อง
ของการ ซ้อขาย ขายฝาก แลกเปลี่ยน ให้ จำนอง

(2) การทำนิติกรรมเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อื่นๆ (เว้นที่ดิน) เช่น
โรงเรือน เรือกำปั่น หรือที่มีระวางตั้งแต่ 6 ต้นขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์ที่มีระวาง
ตั้งแต่ 5 ต้นขึ้นไป แพสำหรับคนอยู่อาศัยและสัตว์พาหนะ

10) ทะเบียนอาวุธปืน พระราชบัญญัติอาวุธปืน พ.ศ. 2490 กำหนดอำนาจ
หน้าที่ของนายอำเภอไว้ ดังนี้²

(1) พิจารณาอนุญาตให้บุคคลมีและใช้อาวุธปืน

(2) พิจารณาให้พกอาวุธปืน โดยสอบสวนและเสนอต่อผู้ว่าราชการ
จังหวัด หรืออธิบดีกรมตำรวจ เพื่ออนุญาต

¹ "พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติ
ของแผ่นดิน พ.ศ. 2478", ราชกิจจานุเบกษา 53 (8 เมษายน 2479) มาตรา 6.

² "พระราชบัญญัติอาวุธปืน พ.ศ. 2490", ราชกิจจานุเบกษา 46
(9 กันยายน 2490)

- (3) พิจารณาออกใบอนุญาตให้ใช้อาวุธปืน
- (4) พิจารณาออกใบแทนใบอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืน กรณีใบอนุญาต

สูญหาย

- (5) พิจารณาย้ายอาวุธปืนเข้าออก
- (6) พิจารณาขอตั้งร้านจำหน่ายอาวุธปืน หรือเครื่องกระสุนสำหรับการค้า โดยทำการสอบสวนเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อเสนอรัฐมนตรีอนุญาต

11) ทะเบียนสัตว์พาหนะ พระราชบัญญัติทะเบียนสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ คือ ¹

(1) จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณสัตว์ คังนี้ คือ ช้าง ม้า โค กระบือ
 พอ ลา

- (2) ออกใบแทนกรณีตัวพิมพ์รูปพรรณเป็นอันตราย สูญหาย
- (3) ตรวจแก้คำทนายรูปพรรณกรณีคลาดเคลื่อน
- (4) โอนกรรมสิทธิ์
- (5) รับมรดก
- (6) จำนวน
- (7) ย้ายสัตว์ไปต่างท้องที่

12) ทะเบียนผู้เลือกตั้ง พระราชบัญญัติเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511 ได้กำหนดไว้ว่า การดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายอำเภอ มีหน้าที่จัดทำทะเบียนเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล และรักษาทะเบียนผู้เลือกตั้งสำหรับแต่ละตำบลเป็นทะเบียนถาวรไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ นอกเหนือไปจากนี้ นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งรวม 15 ประการ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2511

1

"พระราชบัญญัติทะเบียนสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482," ราชกิจจานุเบกษา 56

(6 มกราคม 2482)

แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2517

นอกเหนือจากงานทะเบียนต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ นายอำเภอยังมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทะเบียนอื่นๆ อีก อาทิ เช่น การจัดทำทะเบียนมุนินิธิ ทะเบียนพาณิชย์ ทะเบียนทหาร และทะเบียนเชื้อเพลิง เป็นต้น

11. พระราชบัญญัติพรกการเมือง พ.ศ. 2517 กำหนดอำนาจหน้าที่ของ นายอำเภอ ให้เป็นผู้ช่วยเหลือนายทะเบียนพรกการเมือง คือ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดเรื่องการจดทะเบียนจัดตั้งพรกการเมือง การตั้งสาขาพรกการ เลิกพรก อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัตินี้ของนายอำเภอจึงมีเพียงเป็นผู้คอยช่วยเหลือนายทะเบียนพรกการเมือง ควบคุมมิให้ผู้กระทำการฝ่าฝืน ดังนี้ คือ¹

1) ประกาศโฆษณาเชิญชวนบุคคลเข้าเป็นสมาชิก โดยไม่มีหนังสือรับรองแจ้งจากนายทะเบียนพรกการเมือง หรือสิ้นระยะเวลาที่กำหนดในหนังสือรับรอง การแจ้งหรือโฆษณาผิดไปจากรายการในหนังสือรับรอง การแจ้ง ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

2) หัวหน้าพรกการเมืองไม่แจ้งการจัดตั้งสาขาพรก หรือพรกการเมือง เลิกแล้วยังทำหน้าที่อยู่ โดยไม่มาแจ้งภายใน 7 วัน

3) รับเงิน ทรัพย์สิน ประโยชน์จากผู้ไม่มีสัญชาติไทย นิติบุคคลที่คนต่างด้าวมีหุ้นหรือหุ้นเกิน 25 % เพื่อทำการหรือไม่ทำการอันมิชอบด้วยกิจการของพรกการเมืองอันเป็นคุณหรือโทษเสียหายแก่ราชการ

4) รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิก หรือดำรงตำแหน่งในพรก

5) เป็นสมาชิกพรกการเมืองขณะเดียวกันเกินกว่าหนึ่งพรก

6) ใช้อื้อ ถ้อยคำ ให้เข้าใจว่าเป็นพรกการเมืองโดยมิใช่เป็นพรก

การเมือง

7) เป็นสมาชิกคณะบุคคลที่เข้าลักษณะพรก แต่ยังไม่ได้จดทะเบียนพรก

¹ "พระราชบัญญัติพรกการเมือง พ.ศ. 2517," ราชกิจจานุเบกษา 91

การเมือง

12. การสอบสวนคดีอาญา ในคํานกกฎหมายนั้นมีพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจหน้าที่ นายอำเภอเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้ คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ข้อ ค. ให้อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความแพ่งและความอาญาแก่นายอำเภอไว้ ชัดแจ้ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 ข้อ 17 (ฎ) ระบุให้ นายอำเภอเป็นเจ้าพนักงานปกครอง ซึ่งมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้* อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วการสอบสวนคดีอาญาเป็น เรื่องของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ โดยตรง ในปี พ.ศ. 2518 กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายที่จะกระจายอำนาจให้จังหวัด เป็นศูนย์กลางในการบริหาร โดยพิจารณาเห็นว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็น หัวหน้ารับผิดชอบในการบริหารราชการและการปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในส่วนภูมิภาค ในเขตจังหวัดและอำเภอตามกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดินอยู่แล้ว กระทรวงมหาดไทย จึงได้ปรับปรุงการสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาคเพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ได้มี อำนาจในการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาโดยใกล้ชิดยิ่งขึ้น¹ จึงได้มีการออกข้อบังคับ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการสอบสวนคดีอาญา คือ²

ในกรณีที่มีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่ง เรื่องใด ร้องขอความเป็นธรรมต่อนายอำเภอเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญารวมทั้งการ อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือในกรณีที่นายอำเภอเห็นเป็นการสมควร ให้

*

ดูรายละเอียดในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 101-108.

ดูรายละเอียดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 17, 18

¹ กระทรวงมหาดไทย หนังสือ ถวนมาก ที่ มท.0201/0403 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2518 เรื่อง การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร.

² ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2518 ข้อ 2.

นายอำเภอเรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวนในเขตอำนาจของกิ่งอำเภอ หรืออำเภอ แล้วแต่กรณี มาชี้แจงแล้วให้คำแนะนำและเร่งรัดให้ดำเนินการให้เป็นผลดี และเป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้ ในการนี้ นายอำเภอมีอำนาจ เรียกส่วนงานการสอบสวนมาประกอบการชี้แจง แนะนำได้

ถ้านายอำเภอเห็นว่าการดำเนินการตามวรรคแรกจะไม่ได้ผล นายอำเภอมีอำนาจ เข้าควบคุมการสอบสวนโดยเรียกส่วนงานการสอบสวนมาตรวจ พิจารณา และสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือจะสั่งให้เปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง เข้าร่วมทำการสอบสวนคดีเรื่อง นั้นด้วยก็ได้ กรณีดังกล่าวในวรรคนี้ ให้ถือว่านายอำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มีอำนาจเกี่ยวกับการสอบสวนความผิดอาญาภายในเขตอำนาจของอำเภอ การที่จะสั่งแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงโดยอำนาจของผู้กำกับ การตำรวจภูธร จังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต หรือผู้บัญชาการตำรวจภูธร ให้เป็น งค ยกเว้นแต่ที่เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ อธิบดีกรมตำรวจ

ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้ทำการปรับปรุงระเบียบการสอบสวนคดีอาญา เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน และอำนวยความสะดวกรวดเร็วแก่ประชาชน ผู้มาติดต่อ จึงได้กำหนดระเบียบให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองในจังหวัดอื่น นอกจาก กรุงเทพมหานคร ดำเนินการสอบสวนคดีอาญาบางประเภท ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาบางประเภทในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520 กำหนดคดีอาญาที่ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง สอบสวนได้ตามกฎหมายจำนวน 10 ประเภท คือ¹

1. กฎหมายว่าด้วยกาละเบียดราษฎร

¹ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาบางประเภท ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520. ลงวันที่ 26 กันยายน 2520 ข้อ 1, 3.

2. กฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน
3. กฎหมายว่าด้วยภาษีบำรุงท้องที่
4. กฎหมายว่าด้วยภาษีป้าย
5. กฎหมายว่าด้วยภาษีโรงเรือน และที่ดิน
6. กฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ
7. กฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง
8. กฎหมายว่าด้วยการควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
9. กฎหมายว่าด้วยสาธารณสุขุ
10. กฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา

คดีอาญาตามกฎหมาย 10 ประเภทดังกล่าว ซึ่งอยู่ในเขตของอำเภอใด ให้นายอำเภอหรือผู้รักษากรแทน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวนให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 18 วรรค ห้าย และมาตรา 140 กับให้ปลัดอำเภอที่ประจำ ณ ที่ว่าการอำเภอ นั้น ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัด ที่อำเภอสังกัดอยู่เป็นพนักงานสอบสวน

นอกเหนือไปจากอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดแล้วนั้น ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ข้อ 60 อนุ 1 ยังกำหนดไว้ชัดเจน ว่าหากกฎหมายใดมิได้บัญญัติว่าการปฏิบัติตามกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องรักษากรณให้ เป็นไปตามกฎหมายนั้นด้วย โดยผลของกฎหมายนี้ จึงเท่ากับเป็นการระบุถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งมีได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับใด ๆ ก็ตาม ว่าเป็นของผู้ใด ต้องเป็นภาระของนายอำเภอที่จะต้องรับเอาไปถือปฏิบัติตามหน้าที่ และต้องรับผิดชอบการปฏิบัติกรต่าง ๆ โดยตรงอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ยิ่งไปกว่านั้นในการบริหารราชการอำเภอซึ่งจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องกรเงินต่าง ๆ นายอำเภอเป็นตำแหน่งราชการบริหารในส่วนภูมิภาคตำแหน่งซึ่งต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินของแผ่นดินจำนวนมาก เงินเหล่านี้มีที่มาหลายคาน ได้แก่ เงินงบประมาณที่ได้รับจากรากรส่วนกลาง งบประมาณส่วนจังหวัด งบประมาณส่วนตำบล เงินภาษีบำรุงท้องที่ ค่าธรรมเนียมอำเภอ เงินอุดหนุนต่าง ๆ เงินเรียไรและเงินที่มีผู้ทิสให้ เป็นต้น แม้ว่าในทางปฏิบัติ นายอำเภอจะมอบหมาย

ให้ข้าราชการอื่น ซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา เป็นผู้จัดเก็บหรือรักษาเงิน นำเงินส่งคลัง ก็ตาม แต่ถ้ามีความผิดพลาดหรือบกพร่อง เช่น เงินขาดบัญชี สูญหาย หรือเจ้าหน้าที่การเงิน หุจริต นำเงินของทางราชการ ไปใช้จ่ายส่วนตัว นายอำเภอก็ไม่อาจพ้นจากความรับผิดชอบไปได้¹ ในฐานะที่เป็นผู้นำหรือเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในอำเภอ อำนาจหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบที่กฎหมายต่าง ๆ ระบุว่าเป็นของนายอำเภอ จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงฐานะความเป็นผู้นำของ นายอำเภอในการบริหารงานอำเภอได้เป็นอย่างดี

ฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอในฐานะ เป็นตัวแทนของรัฐบาลกลาง

ดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นว่า นายอำเภอเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญซึ่งสังกัด กระทรวงมหาดไทย ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้ว นายอำเภอเป็นข้าราชการพลเรือนสังกัดอยู่ใน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย การปฏิบัติตัวของนายอำเภอในฐานะที่เป็นข้าราชการ พลเรือนก็คือการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล รวมไปถึงความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็น ไปตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ และมติของคณะรัฐมนตรี ให้บังเกิดผลดี หรือ ความก้าวหน้าแก่ราชการ ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าจะพิจารณาอำนาจหน้าที่ของ นายอำเภอที่ได้กำหนด ไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ดังได้กล่าวมาแล้ว นายอำเภอจะมีฐานะของ ความเป็นผู้นำที่เปรียบเสมือนตัวแทนของรัฐบาลกลาง ในอันที่จะนำบริการต่าง ๆ ของรัฐไปให้ แก่ประชาชนในส่วนภูมิภาค ประชาชนจะพึงพอใจในบริการของรัฐบาลหรือไม่ เพียงใด จึง ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเป็นอย่างมาก² ดังนั้น ฐานะความเป็น ผู้นำของ นายอำเภอในฐานะ เป็นตัวแทนของรัฐบาล จึงกระทบกระเทือนไปถึงการปฏิบัติงาน ของรัฐบาลด้วย เป็นอย่างมาก เพราะถ้านายอำเภอใช้อำนาจหน้าที่ของตนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายจากส่วนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล ให้บังเกิดผลดี มีประสิทธิภาพและตรง กับความต้องการ ของประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความ พึงพอใจและความนิยมชมชอบแก่ประชาชน ซึ่งจะทำให้บังเกิดผลดีต่อรัฐบาลในที่สุดด้วย

¹ อูษา ชัชวาลย์, เรื่องเดียวกัน หน้า 24.

² อูษา ชัชวาลย์, เรื่องเดียวกัน หน้า 10.

แต่ในทางตรงกันข้าม หากการใช้อำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของนายอำเภอก่อให้เกิดความ
 เกิดรื้อนแก่ประชาชน ผลที่ตามมาคือความรู้สึกในทางที่ไม่ดีต่อทางราชการ และต่อเสถียรภาพ
 ของรัฐบาลตลอดไปถึงความมั่นคงของประเทศชาติที่กำลังประสบภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้าย
 คอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่รัฐบาลกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันนี้ การปฏิบัติตนของนายอำเภอ
 ในฐานะผู้นำซึ่ง เป็นตัวแทนของ รัฐบาลกลางจึง เป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมาก กรมการปกครอง
 กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมองเห็นถึงความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา
 ในภูมิภาค ได้กำหนดนโยบายกรมการปกครอง เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ในการปฏิบัติ
 งานต่าง ๆ ของข้าราชการ ในราชการบริหารส่วนภูมิภาค โดยกำหนดให้นายอำเภอและจังหวัด
 ต้องถือปฏิบัติว่า นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบงานของทุกกระทรวง
 ทบวง กรม ในส่วนภูมิภาคอย่างแท้จริง มิใช่รับผิดชอบเฉพาะงานของ กรมการปกครอง หรือ
 กระทรวงมหาดไทยเท่านั้น¹ ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นให้เห็นถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ
 ของนายอำเภอ นอกเหนือไปจากที่ได้ระบุไว้ในกฎหมายระเบียบราชการบริหารแผ่นดิน ซึ่งกำหนด
 ให้นายอำเภอจากส่วนกลาง สังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่น ไปประจำปฏิบัติงานภายใต้
 การปกครองบังคับบัญชาของนายอำเภอ ซึ่งนอกจากนายอำเภอจะมีอำนาจในการปกครอง
 บังคับบัญชาข้าราชการจากส่วนกลางแล้ว ข้าราชการเหล่านั้นก็จะเป็นผู้ปฏิบัติงานของกระทรวง
 ทบวง กรม ที่ตนสังกัดแทนนายอำเภอ เพราะกฎหมายระบุไว้ว่า ข้าราชการเหล่านั้นจะเป็น
 เพียงผู้ช่วยเหลือนายอำเภอเท่านั้น หมายความว่าแทนที่นายอำเภอจะเป็นผู้นำภารกิจหรือ
 บริการของรัฐบาลจากส่วนกลาง ไปสู่ประชาชนในส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่นด้วยตนเอง นายอำเภอ
 ก็จะมีเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ในส่วนกลางเป็นผู้ปฏิบัติภารกิจ
 ต่าง ๆ แทนนายอำเภอ โดยนายอำเภอเป็นเพียงผู้บริหารงาน อำนวยการ ควบคุม
 คุ้และรับผิดชอบงานของ แผนกการต่าง ๆ ที่ส่วนกลางได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำปฏิบัติงาน ณ
 ที่ว่าการอำเภอ ใต้แก²

¹ กองวิชาการ กรมการปกครอง, "งานในหน้าที่ของ กรมการปกครอง"
 (กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง, 2520) หน้า 29.

² อุษา ชัชวาลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27-29.

1. แผนกสรรพากรอำเภอ
2. แผนกศึกษาธิการอำเภอ
3. แผนกอนามัยอำเภอ
4. แผนกที่ดินอำเภอ
5. แผนกเกษตรอำเภอ
6. แผนกสรรพสามิตอำเภอ
7. แผนกพัฒนาการอำเภอ
8. แผนกป่าไม้อำเภอ
9. แผนกประมงอำเภอ
10. แผนกสหกรณ์อำเภอ
11. แผนกสัตว์แพทย์อำเภอ

แผนกการต่าง ๆ เหล่านี้ มีหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชารับผิดชอบ เช่น แผนกศึกษาธิการอำเภอ มีศึกษาธิการอำเภอเป็นหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ แผนกการต่าง ๆ เหล่านี้มีไม่เท่ากันทุกอำเภอ อำเภอที่สำคัญมีราชการมาก ก็จะมีหลายแผนกการ ส่วนอำเภอเล็กจะมีจำนวนแผนกการน้อย หรือไม่มีแผนกการและฝากงานของแผนกนั้น ให้แผนกปกครองอำเภอทำแทน¹ สำหรับนายอำเภอนั้น โดยปกติแล้วหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรง คือที่ทำการปกครองอำเภอซึ่งมักนิยมเรียกกันว่าแผนกปกครอง แต่เดิมมีการแบ่งงานของที่ทำการปกครองอำเภอออกเป็น 7 แผนก ได้แก่²

1. แผนกปกครอง
2. แผนกตุรการ
3. แผนกเสมียนตรา

¹ วิบูลย์ เหลืองสะอาด, "การบริหารงานอำเภอ." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520) หน้า 64.

² กระทรวงมหาดไทย หนังสือ ที่ มท.0303/ว 277 ลงวันที่ 28 พฤษภาคม 2513 เรื่อง การแบ่งหน้าที่การงานของที่ทำการปกครองอำเภอและกิ่งอำเภอ

4. แผนกพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
5. แผนกทะเบียน
6. แผนกบัตรประจำตัวประชาชน
7. แผนกป้องกันและรักษาความสงบ

ทั้งนี้ แต่ละแผนกการจะมีปลัดอำเภอทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีปลัดอำเภออาวุโสสูงสุดรับผิดชอบในแผนกปกครอง และมีปลัดอำเภออื่น ๆ รับผิดชอบงานในแผนกต่าง ๆ ส่วนแผนกเสมียนตราอำเภอ นั้น มีเสมียนตราอำเภอซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับด้านการเงิน การบัญชี พัสดุ การรับจ่ายเงินประจำวัน ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเงินโดยตรง ซึ่งบางอำเภออาจต้องแต่งตั้งปลัดอำเภอทำหน้าที่แทนในกรณีขาดเสมียนตราอำเภอ ต่อมากรมการปกครองได้พิจารณาเห็นว่าลักษณะ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ปริมาณ และคุณภาพงานของที่ทำการปกครองได้เปลี่ยนแปลง และเพิ่มจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งงานด้านการพัฒนาการเมืองและการปกครอง การเศรษฐกิจ และสังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง จึงสั่งให้นายอำเภอจัดแบ่งงานของที่ทำการปกครองอำเภอออกเป็น 8 งาน ดังต่อไปนี้¹

1. งานปกครอง
2. งานทะเบียน
3. งานบัตรประจำตัวประชาชน
4. งานธุรการ
5. งานเสมียนตรา
6. งานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
7. งานป้องกันและรักษาความสงบ
8. งานส่งเสริมการปกครอง

¹ กรมการปกครอง หนังสือ ที่ มท.0307/ว.3597 ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2521 เรื่อง การแบ่งหน้าที่การงานของที่ทำการปกครองอำเภอและกิ่งอำเภอ.

การเพิ่มงานส่งเสริมการปกครองขึ้นมานั้น ค่ายมีจุดมุ่งหมายให้งานเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเป้าหมายของคอมมิวนิสต์มุ่งที่จะล้มล้างการปกครองในระบบเสรีประชาธิปไตยให้หมดสิ้นไป นับว่าคอมมิวนิสต์ เป็นภัยต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติอย่างใหญ่หลวง

ยุทธศาสตร์ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ จะต้องดำเนินการในลักษณะที่ให้การเมืองนำทหาร โดยจะต้องสร้างศรัทธา ทำความเข้าใจกับประชาชนในชาติให้นิยมรัฐบาล วิธีการของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ปลุกฝังจิตใจของประชาชนในชาติให้ร่วมมือต่อต้านการดำเนินงานของคอมมิวนิสต์อย่างเหนียวแน่น และต่อเนื่อง รวมทั้งการทำลายล้างองค์การจัดตั้งและกองกำลัง คืออาวุธของคอมมิวนิสต์ให้หมดสิ้นไป โดยใช้วิธีการทางการเมือง วิธีการทางทหารนั้นจะใช้ในกรณีจำเป็น หลีกเลียงไม่ได้เท่านั้น ค่ายเหตุผลนี้เองฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัยของประเทศชาติ ในภาวะที่บ้านเมืองกำลังประสบปัญหาสงครามการแย่งชิงประชาชน หากพฤติกรรมของนายอำเภอในฐานะที่เป็นผู้นำ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางเป็นไปในทางที่เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน ก็เท่ากับว่าเป็นผลสำเร็จในการเสริมสร้างศรัทธาและความนิยมของประชาชนที่มีต่อทางราชการและรัฐบาล ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกัน อันเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติ ในที่สุดอีกค่าย

ฐานะความเป็นผู้นำของนายอำเภอตามสภาพสังคม

นายอำเภอนั้นเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง¹ ในชนบท โดยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และโดยศักดิ์ศรีของตำแหน่งนายอำเภอที่เคยเป็นมาแต่โบราณ นายอำเภอจึงเป็นบุคคลที่ราษฎรในท้องถิ่นชนบทให้ความเคารพนับถือ¹ โดยที่ค่านิยมทางสังคมของคนไทยนั้นฝังแน่นอยู่ใน

¹ ทรงวุฒิ งามมีศรี. "นายอำเภอในฐานะประธานกรรมการสุขาภิบาล." (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี วิชาประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2500) หน้า 43.

จิตใจของคนไทยมาช้านานว่า ให้เรานิยมการมีเกียรติ ยกย่องการเป็นเจ้านาย ลักษณะของการมีเกียรตินั้น บอกได้โดยอาชัพลักษณะโดยการนิยมนับราชการ การคิดเครื่องแบบประดับเหรียญตราจากพระเจ้าอยู่หัว สาเหตุที่เห็นได้ชัดก็คือว่า สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชนั้น ข้าราชการเป็นตัวแทนของพระเจ้าแผ่นดินไปเป็นผู้ปกครองและเป็นเจ้านายของประชาชนในต่าง ๆ อีกต่อหนึ่ง¹ ประชาชนในชนบทจึงมักมีความรู้สึกที่ข้าราชการเป็นเจ้านายของพวกเขาจริง ๆ และเขามีหน้าที่ต้องเกรงกลัว นบนอบ เชื่อฟังและไม่โต้แย้ง สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงถึงอิทธิพลของระบบศักดินาที่ฝังจิตใจคนไทยมานานแสนนาน จนทำให้เกิดทัศนคติในการเคารพเชื่อฟังผู้มีอำนาจและข้าราชการของประชาชนนี้ ยังฝังแน่นในนิสัยของคนไทยจนกลายเป็นนิสัยประจำชาติไป² ยิ่งไปกว่านั้นคนไทยโดยทั่วไปในชนบท มักยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ และเชื่อว่าคนที่มีความรู้จะเป็นผู้รอบรู้และน่าเชื่อถือ³ นายอำเภอซึ่งเป็นข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทย โดยปกติคัดเลือกมาจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประกอบกับตำแหน่งนายอำเภอนั้น ราษฎรส่วนใหญ่ในชนบทมีความเชื่อถือกันมาจนเป็นประเพณี ว่าเป็นบุคคลที่สำคัญและมีอิทธิพลเหนือประชาชน อิทธิพลต่าง ๆ นี้ยังคงถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากฐานะความเป็นผู้นำโดยกฎหมาย และเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางแล้ว นายอำเภอยังเป็นบุคคลที่มีฐานะความเป็นผู้นำตามสภาพสังคมอีกด้วย ภัยเหตุนี้ นายอำเภอในฐานะที่เป็นผู้นำในชุมชน จึงมักได้รับเชิญไปในงานสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น งานวันเกิด งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานบวช

¹ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย (พระนคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชิงจงเจริญ, 2513) หน้า 159.

² วินัย ชวนประพันธ์. "ระบบศักดินากับการบริหารราชการ." (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี วิชาศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2510) หน้า 149-150.

³ สุพัทธรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครัวยุค : ศาสนา : ประเพณี (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 8.

และงานเทศกาลอื่น ๆ ซึ่งเจ้าภาพจะเชิญไปในฐานะของแขกผู้มีเกียรติ¹ กล่าวได้ว่า ในบรรดาข้าราชการในส่วนภูมิภาคด้วยกันแล้ว จะเห็นได้ว่าภาระหน้าที่ในเรื่องการรับเชิญจากชาวบ้าน หรือการรับเชิญเป็นกรรมการสมาคมเอกชน หรือของวัด ก็ดี ตลอดจนการต้อนรับหรือรับรองข้าราชการจากกระทรวง ทบวง กรมในส่วนกลาง ก็ดี นายอำเภอเป็นผู้รับภาระมากกว่าข้าราชการส่วนภูมิภาคอื่น ๆ หลายเท่า ยิ่งในเขตท้องที่ที่เป็นอำเภอเมือง หรืออำเภอใหญ่ ๆ ด้วยแล้ว จะยิ่งมีมากมาย จนแทบจะไม่มีเวลาพักผ่อนในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการเลยก็ว่าได้² การปฏิบัติตนของนายอำเภอในฐานะที่เป็นผู้นำตามสภาพสังคมนี้ จึงเป็นหน้าที่ที่นายอำเภอทุกคนต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับคำขวัญของกระทรวงมหาดไทยที่ว่า ข้าราชการฝ่ายปกครองทุกคนจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ "บำบัคทุกข์ บำรุงสุข" ให้แก่ประชาชนโดยทั่วถึงกัน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ฐานะความเป็นผู้นำของ นายอำเภอ ทั้งในด้านอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบตามตัวบทกฎหมาย ทั้งในด้านเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลาง และความเป็นผู้นำตามสภาพของสังคมคงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นสิ่งที่ทำให้มองเห็นชัดถึงภารกิจของนายอำเภอที่จะต้องปฏิบัตินั้นมีอยู่อย่างมากมายเหลือคณานับ ในกรณีที่นายอำเภอจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้ลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นั้น ลำพังการอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจแก่นายอำเภอไว้นั้น หากเพียงพอก็ไม่ หากแต่มีสิ่งหนึ่งที่นายอำเภอจำเป็นต้องนำมาใช้เป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย สิ่งนั้นก็คือการใช้ภาวะผู้นำของนายอำเภอให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารงานอำเภอ ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการที่ต่างแผนกการ ต่างกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องที่เขตอำเภอ โดยมีนายอำเภอเป็นผู้นำหรือบังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งในทางวิชาการถือว่า ผู้นำยอมเป็นจุดใหญ่ขององค์การ และการปฏิบัติ

¹ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, "บุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย" (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515) หน้า 79.

² อุษา ชัชวาลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

ราชการ เพราะเหตุว่าผู้ที่ทำงานให้ได้ผลจริง ๆ แก่งคักการนั้น ๆ ย่อมจะต้องอาศัยผู้นำ เป็นประการสำคัญ ผู้นำจึงมีหน้าที่อย่างกว้างขวางในส่วนที่เกี่ยวกับงานและตัวผู้บังคับบัญชา โดยเหตุนี้จึงยอมรับกันว่า การใช้หลักการจิตวิทยาในการทำงานของผู้นำ เป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประสิทธิภาพของงาน และสมรรถภาพของ ข้าราชการ ชั้นผู้น้อยว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถใช้ภาวะผู้นำของตนเข้าทำการปรับปรุงส่งเสริมงานให้ เกิดความเจริญก้าวหน้า ให้หัวหน้างานชั้นรอง ๆ ลงมา รวมทั้งข้าราชการชั้นผู้น้อยอื่น ๆ ที่อยู่ในการปกครอง บังคับบัญชา ใต้ตระหนักรู้และสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบตนเอง และความรับผิดชอบต่อสถาบัน ซึ่งได้แก่ส่วนราชการที่ประจำทำงานอยู่ ตลอดจนส่วนราชการ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารงานจักได้เป็นไปอย่างมีศักดิ์ มีศรี เทียบธรรม สามารถอำนวยความสะดวกเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนได้อย่างมีเกียรติและสัจย์ซื่อ¹ การใช้ ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของนายอำเภอที่จะทำให้การบริหารงานอำเภอเป็นไปอย่าง เรียบร้อย รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง อีกทั้งยังก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันระหว่าง ข้าราชการส่วนต่าง ๆ ของอำเภอ รวมตลอดไปถึงความสมัครสมานสามัคคีในหมู่ข้าราชการ และประชาชนในเขตท้องที่อำเภอ และประการสำคัญก็คือทำให้ฐานะความเป็นผู้นำของ นายอำเภอ เป็นที่ยอมรับ นับถือ และยกย่อง จากทั้งบรรดาข้าราชการตลอดจนประชาชน ในอำเภอ ซึ่งนอกจากจะเป็นผลดีต่อตัวนายอำเภอเองแล้ว ยังเป็นผลดีต่อทางราชการและ รัฐบาลโดยส่วนรวมอีกด้วย

¹ ประยูร พรหมพันธุ์, การใช้ภาวะผู้นำของนายอำเภอในการประสานงานอำเภอ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิชการพิมพ์, /ม.ป.ป./) หน้า 12-13.